CONTRIBUȚII LA CERCETAREA EVOLUȚIEI STILULUI LUI MIHAIL SADOVEANU

DE

M. SALA

În studiile consacrate cercetării operei maestrului Sadoveanu nu s-a insistat asupra evoluției stilului, așa cum rezultă din compararea a două lucrări: « Împărăția apelor » (scrisă în 1928) [1] și « Nada Florilor » (scrisă în 1951) [2]. Analiza paralelă a acestor romane ne permite să aducem cîteva contribuții la studierea felului și direcției în care a evoluat stilul marelui scriitor.

Critica literară [3] a arătat că în « Nada Florilor » sînt reluate pagini și capitole din « Împărăția apelor », dar prezentate cu măiestria artistică a unui scriitor ajuns la maturitate. Încercarea de față pornește de la această premisă și își propune să arate, pe baza comparării textelor, cum a evoluat stilul lui Sadoveanu.

În cercetarea noastră am pornit de la identificarea episoadelor din « Împărăția apelor » care au fost reluate, uneori și dezvoltate, în « Nada Florilor ». Odată stabilite aceste episoade, am trecut la discutarea lor, încercînd să stabilim părțile în care autorul a introdus modificări. Procedeul ne ajută să vedem cum a reușit Sadoveanu să pună de acord cu concepțiile sale estetice actuale opera din trecut. De asemenea, identificarea pasajelor asemănătoare permite schițarea liniilor mari ale evoluției stilului sadovenian; am crezut că scriitorul a schimbat vechea formă de exprimare a ideilor numai acolo unde nu mai este de acord cu felul în care a scris în urmă cu aproape un sfert de veac. S-a arătat, pe drept cuvînt, că Sadoveanu privește cu oarecare detașare primele sale povestiri [4].

---

[1] M. Sadoveanu, Împărăția apelor, Cartea Românească, f.a.

[2] M. Sadoveanu, Nada Florilor, Editura Tineretului, 1951.

[3] Ovid S. Crohmălniceanu, Cronici și articole, E.S.P.L.A., 1953, p. 55; S. Iosifescu, Probleme și opere contemporane, E.S.P.L.A., 1954, p. 202—204.

[4] Vezi T. Vianu, Arta prozatorilor români, București, 1941, p. 222.

BDD-A10292 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:55:22 UTC)

Retipărirea sau, în cazul nostru, reluarea operelor sale anterioare, îi dă prilej lui Sadoveanu să elimine ce era retoric sau să adauge cîte un cuvînt expresiv. Totuși, după cum arată acad. T. Vianu, marile linii ale artei lui Sadoveanu au rămas aceleași.

Cine străbate pasajele asemănătoare din cele două opere citate nu poate să nu remarce mulțimea schimbărilor făcute de autor. Noi nu vom prezenta, în cadrul acestei contribuții, toate categoriile de fapte stilistice pe care le-am putea găsi în confruntarea textelor, deoarece nu toate sînt destul de semnificative. Menționăm că am lăsat la o parte schimbările din aceleași pasaje care au fost făcute pentru a reda un nou sentiment sau o nouă idee. Adăugirile au doar rostul de a fixa atenția asupra unor fapte, reușind să adîncească înțelegerea. Dar, neavînd echivalente în « Împărăția apelor », ele nu pot fi cercetate comparativ. Iată de ce exemple ca acele pe care le vom da mai jos arată numai pe de o parte, particularitățile stilului lui Sadoveanu, iar, pe de altă parte, ele pot ajuta la consolidarea unor concluzii formulate pe baza cercetării comparative a pasajelor asemănătoare [1].

Pot să fumez, la nevoie, ș-o țigară, 86.	Pot să fumez la nevoie și o țigară. Țigara a rămas numai o dorință fugarnică, fără urmări, ca și fulgerul albastru al unei libelule, 66.
...cinci vergi de undiță, le desfășură, le puse nada și le zvîrli pe rînd în apă, 85.	...cinci undiți, unele mai lungi, altele mai scurte, le-a desfășurat, le-a pus nadă — mămăligă ori rîmă — și le-a aruncat una după alta pe luciu, 65.

Ultimul exemplu arată că nu se poate face o selectare absolută în alegerea exemplelor; adesea, în același fragment, se pot găsi schimbări care aduc un nou conținut (pe acestea nu le urmărim), alături de modificări care nuanțează doar vechiul conținut.

În comunicarea făcută la Academia Romînă, cu prilejul împlinirii a patru decenii de la publicarea primei opere a lui Sadoveanu [2], acad. Tudor Vianu observă că, de la un timp, în creația scriitorului s-a făcut simțită intervenția unui tip nou de influențe, pe care le numește filozofice. Se arată cum atitudinea scriitorului față de evenimente se schimbă: lirismul începutului se temperează, lăsînd loc reflexiunii. Constatarea, foarte importantă pentru cercetarea evoluției stilului lui Sadoveanu, este întărită de observațiile pe care le vom face asupra înlocuirilor și adăugirilor făcute în « Nada Florilor ».

[1] Vom trece, de fiecare dată, în coloana din stînga pasajul din « Împărăția apelor », iar în cea din dreapta pasajul din « Nada Florilor ». Cifra care însoțește exemplul indică pagina.

[2] Tudor Vianu, Figuri și forme literare, București, 1946, p. 112.

BDD-A10292 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:55:22 UTC)

În «Nada Florilor» impresiile nu mai sînt notate în înfățișări fugitive, ce sînt legate — așa cum arată acad. T. Vianu — de idei, adîncite în semnificația lor generală. Autorul nu descrie numai lucruri, ci și impresiile sale în legătură cu aceste lucruri. Este interesant de văzut care sînt procedeele cele mai obișnuite, cu ajutorul cărora se realizează această trăsătură a operei lui Sadoveanu.

De cele mai multe ori, scriitorul utilizează comparația, ca în pasajele care urmează:

...trecu la hainele mele, 87.

...a trecut la hainele mele *expuse ca o jertfă zeului luminii*, 66.

La dreapta, moș Hau, la stînga moș Spînu. Tustrei stăteau pe brînci și dormitau cu ochii grei de somn, 101.

Într-un colț moș Hau, în celălalt moș-Spînu, *ca niște ihticsauri*, se trăseseră domol în umbră, așa încît să n-o supere cumva pe lelea Ileana, 74.

Moș Hau rămăsese cu gura căscată de mirare, 137.

Moș Hau rămăsese cu gura căscată de mirare, — *poate de mirare prefăcută, ca un insular primitiv și viclean*, 98.

De fiecare dată comparația trădează ironia ca o formă a atitudinii intelectuale față de evenimente. Ironia ia locul atitudinii lirice care caracteriza opera mai veche a lui Sadoveanu. Se observă că, de data aceasta, scriitorul renunță la povestirea făcută din unghiul de vedere al personajelor și interpretează faptele din unghiul de vedere al unui om cult. Observația, care aparține acad. T. Vianu, ne duce în vecinătatea unui alt procedeu care arată același sau aproape același lucru. În pasajele de mai jos, autorul nu notează însă impresiile și ideile cu ajutorul unei comparații, ci se folosește de un comentar, de fiecare dată la persoana întîi [1]:

Bărbații mormăiră ceva și-și întoarseră nasurile spre baltă, 78.

Bărbații au mormăit și ei ceva — *mi s-a părut cu simpatie* — după care și-au întors nasurile spre baltă, 62.

Căci lumea și viața și fenomenele naturii n-aveau rost decît în funcție de ostrov și pescuit, 146.

Pentru judecata mea de-atunci mai ales, viața și fenomenele naturii n-aveau rost decît în funcție de ostrov și pescuit, 101.

Poate-i tîrziu, 72.

Poate am ajuns prea tîrziu — *mă gîndeam*, 58.

Progresul atitudinilor reflexive din opera lui Sadoveanu se manifestă și în felul cum folosește limba. Interpretarea evenimentelor dintr-un nou unghi de vedere determină introducerea unui mare număr de termeni neolo-

[1] Folosirea unui astfel de procedeu a fost ajutată și de faptul că narațiunea se face la pers. I, autorul fiind unul dintre personaje.

BDD-A10292 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:55:22 UTC)

gici[1]. Vocea nu mai este «deosebit de *groasă*» (IA, 78) ci «deosebit de *gravă*» (NF, 62), iar Culai «*protectorul*» din copilărie (IA, 71) este prezentat ca «*mentorul* meu» (NF, 58)[2]. Povestind despre locurile sălbatice, necălcate de picior omenesc, autorul notează «poate locurile pe care *le-au văzut* întâi strămoșii la începutul migrațiilor» (IA, 70) pentru ca, în «Nada Florilor», să vorbească de «locuri ca acel pe care *le-au contemplat* întîi strămoșii la începutul migrațiilor» (NF, 57). Tot așa în «Împărăția apelor» norii se dezvoltă spre «*înălțimea* cerului» (p. 100), iar, în noua carte, spre «*cupola* cerului» (NF, 74). În sfîrșit, în prima carte, «buraticii înălțau în toate după amiezele, în sălcii, cor de orăcăiri disperate *cerînd același lucru*» (IA, 146), iar în «Nada Florilor» «buraticii orăcăiau în toate după-amiezile cu disperare *pentru același scop*» (NF, 101).

Veridicitatea tezei acad. T. Vianu, pe care am ilustrat-o cu cîteva dintre noile aspecte ale evoluției stilului lui Sadoveanu, este demonstrată și de cazurile în care, contrar așteptărilor, neologismul din «Împărăția apelor» este înlocuit cu un termen relativ mai vechi din limba noastră:

...o față extraordinar *contorsionată*, 150.	...un obraz *transfigurat*, 102.
...după ce-mi rostise numele către cei trei, în *complecta* lor indiferență, 84.	...după ce-mi rostise numele către ceilalți trei în *desăvîrșita* lor nepăsare, 64.

Cazurile discutate de înlocuire a neologismului nu infirmă cele spuse mai sus de noi, ci ele sînt, de asemenea, un procedeu de ridicare a reliefului stilistic al expresiei. Scriitorul se bazează, în aceste cazuri, pe impresia estetică pe care o trezește contrastul rezultat din îmbinarea unui cuvînt vechi cu un neologism.

Atitudinea reflexivă a scriitorului se vădește și în schimbările care aduc cu ele o notă de interpretare psihologică. Am arătat, în treacăt, atunci cînd am vorbit despre procedeul notării impresiilor cu ajutorul unui comentar, că Sadoveanu adesea privește și interpretează faptele cu ochii unui om cult. Scriitorul acordă o importanță mai mare caracterizării psihologice și pune faptele pe care le povestește în legătură cu psihologia omului care le execută:

Nu-i nimic, răspunsei eu cu liniște eroică; am vrut să trec la plavie, 74.	*M-am bucurat ca de-o băutură bună.* Am răspuns cu prefăcută liniște eroică: — Nu-i nimic: am vrut să trec la plavie, la Nada Florilor, 59.
Cu mișcări precipitate, c-un fel de lăcomie și disperare, 147.	Cu mișcări care *nouă* ni s-au părut lacome și disperate, 101.

[1] Pentru discuția noastră nu interesează, decît într-o mică măsură, sensurile deosebite pe care le au neologismele introduse.

[2] Exemplul ne arată că aceeași este situația și pentru cazul cînd amîndouă cuvintele în cauză sînt neologisme. Schimbarea merge și de această dată în același sens: cuvîntul mai vechi (în cazul nostru un neologism mai vechi, ca *protector*) este înlocuit cu unul mai nou.

BDD-A10292 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:55:22 UTC)

Autorul nu-și ascunde deci participarea la evenimente și atitudinea lui se manifestă în judecăți de valoare [1].

★

Cine studiază felul cum se leagă evenimentele în povestirea lui Sadoveanu este plăcut surprins de arta cu care autorul circumscrie timpul în care au loc aceste evenimente. Datorită acestui fapt—expresia tendinței către preciziune care se manifestă cu deosebită forță în « Nada Florilor » — ,vom întîlni o preocupare constantă de a face legătura între întîmplări și fapte. Astfel, pentru a arăta că lucrurile povestite se petrec primăvara, a fost adăugat adverbul *acuma* care, datorită contextului, arată că acțiunea se petrece în acest anotimp (turturelele își fac « cuibare » dar primăvara):

Acolo, în răchiți, își fac cuib turturele și cîntă cucu, 84.	Deasupra, în răchiți, își fac *acuma* cuibare turturelele și din vreme în vreme s-aude cîntînd cucul, 65 .
Și să fii pe mal acolo, cînd se luminează, 65.	Și să fii acolo pe mal cînd se luminează *faptul zilei*, 56.
Aș fi vrut să mai am o deșteptare fericită în cerdac, 75.	Doream *în acele clipe* să mai am o deșteptare fericită în cerdac, 60.

Uneori, precizarea în timp este făcută ca în exemplele de mai jos:

Eram în preajma unui mare eveniment, 69.	Mă aflam în *ajunul* unui mare eveniment, 56.
Într-un tîrziu, mi-am auzit pașii, 71.	Într-un *răstimp*, mi-am auzit pașii, 57.

Aici, se pornește de la aceeași intenție — stricta precizare în timp — dar, spre deosebire de celălalt caz, avem a face și cu o apropiere între momentele acțiunii, prin înlocuirea unui termen mai vag cu unul precis.

---

[1] Uneori această participare ia proporții mai mari; ea nu se limitează la interpretarea psihologică. În aceste cazuri, scriitorul subliniază, prin diferitele înlocuiri pe care le face, că nu este indiferent față de problemele prezentate. Noua poziție ideologică a scriitorului, după care el se consideră ca făcînd parte din aceeași « breaslă » cu eroii săi, își află echivalentul mai ales în întrebuințarea cu predilecție a pronumelui *noi* în locul persoanei întîi singular: « dintr-un loc știut de *mine* » IA, 77: « dintr-un loc știut numai de noi » NF, 61: « ascunziș știut de *mine* » IA, 98: « taina*ța noastră* » NF, 73. Același este cazul și pentru alte pasaje ca: « *breasla noastră* avea nevoie de vreme lină, ca să putem arunca undițile cu folos » NF, 101; « Într-o dimineață, s-a petrecut pe ostrovul nostru unul din evenimentele importante la care viseză *breasla* » NF, 99. (în amîndouă cazurile, în IA, nu se vorbește de « breasla noastră »). Ca dovadă de atașament și admirație față de pescarii din « breaslă » poate fi dat pasajul în care Sadoveanu completează textul din IA « am tras-o mai repede *decît s-ar fi cuvenit după stilul elegant de la Nada-Florilor* », 68.

BDD-A10292 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:55:22 UTC)

În aceeași direcție, constatăm existența unui alt procedeu de circumscriere a timpului în care se petrece acțiunea: autorul înlocuiește diferiții termeni și pentru înlănțuirea mai strînsă a momentelor povestirii [1]:

Poate-i tîrziu, poate pescarii adevărați au trecut la ascunzișurile lor, pe plăvii, în singurătăți, la Nada-Florilor, 72.	Poate *am ajuns* prea tîrziu — mă gîndeam —, poate pescarii au trecut în tainița lor, în ostrov la Nada-Florilor, 58.
Eram sigur... că nu se poate prinde ceva de samă pe asemenea vreme, 149.	*Eram încredințat*... că undițarii nu pot avea izbîndă pe asemenea vreme, 102.

De fiecare dată, chipul în care se înlănțuiesc evenimentele din povestire este modificat. Introducerea unor noi cuvinte dezvoltă narațiunea și ajută înțelegerea situațiilor următoare: *am ajuns* aduce în mintea cititorului întîmplările prin care a trecut scriitorul pînă în momentul acela. Amintirea lor contribuie atît la cunoașterea situației prezentate cît și a întîmplărilor care vor urma. De asemenea, *încredințat* redă mai bine decît *sigur* situația la care ajunsese desfășurarea evenimentelor, deoarece *a fi încredințat* înseamnă mai multe decît *a fi sigur*, rezultatul final al unui proces de cunoaștere a realității.

Preciziunea, trăsătură de bază a stilului lui Sadoveanu, nu se manifestă numai în felul cum leagă momentele povestirii, ci și în modul în care scriitorul reușește să folosească termenul cel mai potrivit și să dea o imagine mai clară.

O clasificare a materialului, oricît de aproximativă sau de arbitrară ar fi, se impune fiindcă înlesnește cercetarea faptelor.

Vom observa, de pildă, că de multe ori Sadoveanu preferă termenul cel mai propriu (în sensul că e mai potrivit cu situația dată). Se vede că această grijă a scriitorului merge pînă la înlocuirea unor prepoziții:

...cumpănii între palme, 85.	...am cumpănit *în* palme, 66.

[1] Procedeul înlănțuirii momentelor povestirii cu ajutorul înlocuirilor sau adăugirilor este des întîlnit în « Nada Florilor ». În multe cazuri, legătura cu celelalte capitole aduce după sine și întregirea caracterizării personajelor, mai ales a țițacăi Leona. De pildă:

Atunci, cu lumina acestei înțelegeri, îmi bătu în ochi și cea dintăi strălucire a zorilor și tăcui înfricoșat, 76.	Atunci, cu spaima acestei înțelegeri, mi-a bătut în ochi și cea dintîi strălucire a zorilor. *Am rămas uimit de ce era să mi se întîmple și am cugetat la mîhnirea tatei și la satisfacția țițacăi Leona, nu că m-am prăpădit, dar că i-a ieșit dreptatea aforismelor dumneaei cu derbedeii*, 61.
...dar voiam să păstrez între mine și el distanța cuvenită, 61.	...dar voiam să-mi păstrez față de el un prestigiu care nu putea fi motivat decît de prejudecățile țițacăi Leona, 54.

BDD-A10292 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:55:22 UTC)

Racii îi prind cu mîna, prin coşcove, 62.	Racii îi prind cu mîna *pe subt* coşcove, 55.

Pentru a da o imagine mai clară, scriitorul analizează părţile constitutive, renunţînd la o prezentare generală:

Trestiile tresăriră frămîntîndu-se, 101.	*Foltanele* de stuh tresăriră, frămîntîndu-se, 74.
Stuhurile, cumpănindu-se, se agitau şoptind, 147.	*Foltanele* de stuh se agitau şoptind, 101.
...[femeia] avea însă tufe de păr în jurul buzelor, 78.	...avea *negei* cu tufe de păr în jurul buzelor, 62.

Analizînd părţile constitutive ale imaginii, scriitorul dovedeşte o observare mai atentă a realităţii, care, pe plan stilistic, se realizează prin aducerea mai aproape de cititor a amănuntelor descrierii. Cercetarea realităţii din apropiere permite sezisarea caracterului ei complex: folosirea cuvîntului *foltane* trezeşte nu numai imaginea întregului, ci şi pe aceea a părţilor lui constitutive. Tot aşa, de la depărtare, nu putem preciza din ce anume sînt formate tufele de păr. Apropierea de cititor a aspectelor realităţii face necesară o precizare ca aceea de mai sus [1].

Altă dată, pentru a supune imaginea unui proces de clarificare, scriitorul înlătură termenii inutili sau mai puţin potriviţi:

...uşor[!] puf bălan, 61.	...puf bălan, 54.
...desculţ şi cu capul gol [!] şi zbîrlit, 74.	...desculţ şi cu capul zbîrlit, 59.

[1] Asemănător cu procedeul arătat — şi de această dată avem a face cu o apropiere a amănuntelor descrierii — este acela al intensificării unui aspect sau a unei impresii prin introducerea unor imagini în care apare ca un element constant ochiul:

Nu rîdea de mine, 78	Nu rîdea de mine; mila *ochilor* ei m-a învăluit aşa fel, încît mi s-a încălzit inima aducîndu-mi aminte de primejdia prin care trecusem, 62
— Iaca asta-i bun, rîse moş-Hau, privindu-mă cu plăcere, 136	— Iaca asta-i bun, a încuviinţat profesorul meu, privindu-mă cu *ochii* lui trişti, 97

S-ar părea că scriitorul manifestă o preferinţă pentru imaginile legate de sentimente care se oglindesc în ochii personajelor. Tehnica aceasta, care porneşte de la observaţia din popor «omul îl cunoşti după ochi», se pare că l-a preocupat în mod deosebit pe scriitor. Amintim doar, printre altele, că titlul unei nuvele publicate în revista «În apărarea păcii» (1954) este «Ochii». O cercetare sumară a unui număr de pagini din vol. I al Operelor ne duce la aceleaşi concluzii.

BDD-A10292 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:55:22 UTC)

Treceau în preajma mea pitulici mici [!] cît alunele, cu picioruşe de aţă de păianjen, 89.	Ţupăiau pe fire de lejnicioară pitulici cît alunele, cu picioruşe de aţă, 67.
...foamea o simţeam... muşcîndu-mă cu tărie [!], 88.	...foamea o simţisem...muşcîndu-mă. 67.
Numele..., m-a izbit armonios şi plăcut, 61.	Numele... m-a *lovit* armonios şi plăcut, 54.

Scriitorul elimină determinative inutile ca: *uşor, gol, mici, cu tărie*; puful nu poate fi decît *uşor*, iar *gol* nu mai avea rost, dacă vedeam deja capul *zbîrlit*. Tot astfel, compararea pitulicilor cu alunele face de prisos determinativul *mici*. La eliminarea determinativului *cu tărie*, din exemplul următor, a contribuit probabil şi faptul că fraza se termină prin punct şi deci termenul asupra căruia trebuie să cadă accentul este imediat înaintea punctului. El are, prin aceasta, o poziţie deosebită care atrage atenţia. Ultimul exemplu demonstrează că scriitorul a fost atent şi la efectele pe care le poate scoate îmbinarea dintre cuvinte: asocierea lui *a izbi* cu *armonios* şi *plăcut* nu i s-a părut destul de potrivită.

Din aceeaşi preocupare pentru o preciziune mai mare în stil, Sadoveanu schimbă o imagine mai puţin clară şi mai puţin colorată cu una mai expresivă, mai concretă:

...începu să se lupte cu puiul de balaur al vînturilor, 149.	...începu să lupte cu *dihania iezerului*, 102.
...să-l asculte, cum pulsează viu şi vesel, 137.	...să-l asculte cu mirare, cum îi *ciocăneşte* inima, 98.
...mi-l arăta, cu braţul întins, 87.	...mi-l arăta *el împungînd într-o parte cu fruntea*, 67.
Soarele se ridicase şi bătea cu putere, 87.	Soarele se ridicase deasupra pămătufurilor de stuf şi săgeta cu înverşunare, 66.

În primul caz, este vorba de un pescar care a început să se lupte cu o ştiucă uriaşă. Compararea ştiucii cu un pui de balaur al vînturilor este destul de vagă. Dimpotrivă, delimitarea mediului în care trăieşte acest pui de balaur dă un caracter mult mai concret imaginii. Acelaşi lucru se poate spune despre cel de al doilea exemplu care prezintă un fenomen asemănător. Constatarea noastră cu privire la caracterul concret al imaginii la Sadoveanu ajută la definirea calităţii de mare descriptiv pe care o are scriitorul nostru. Se poate observa, mai ales din pasajul al doilea, ca şi din multe altele, că descrierile, chiar atunci cînd se referă la stări sufleteşti, sînt obţinute în special prin multe imagini senzoriale: vizuale şi auditive. Această constatare vine în sprijinul caracterizării făcute de acad. T. Vianu artei de povestitor a lui Sadoveanu: scriitorul foloseşte mai ales imaginile auditive.

În pasajul următor, imaginile pe care le introduce nu denumesc doar gesturile sau mişcările, ci acestea sînt descrise complet, pînă în cele mai mici amănunte

BDD-A10292 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:55:22 UTC)

Cînd este vorba de o mișcare a corpului, ne este arătată în detaliile cele mai caracteristice. Amintim, de asemenea, că de multe ori Sadoveanu introduce o imagine care are ca element constant ochiul (vezi nota de la p. 43). Arătăm, în plus, că epitetul *simplu* (mișcări simple, IA, 117) este înlocuit cu unul concret care numește mai precis acțiunea, *scurt* (mișcări *scurte*, NF, 80).

Cu ultimul exemplu, care arată cum tocirea unei imagini determină înlocuirea ei, am ajuns la o altă particularitate a evoluției stilului lui Sadoveanu: intensificarea evenimentelor povestite. De cele mai multe ori, tendința semnalată ia forma unei preocupări vădite pentru introducerea unei imagini, ca în exemplele:

...gură uriașă, 149.	...gură *căscată*, 102.
Cînd ajunse la optzeci de pași, 118.	...cînd ajunse la *o bătaie* bună de săgeată, 80.
...să uit cu desăvîrșire pierderea ceasornicului, 135.	...*să închid în mine cu capac de plumb* paguba ceasornicului, 96.

Sadoveanu folosește și alt mijloc pentru a face mai vie prezentarea lucrurilor și faptelor. S-a arătat în studiile consacrate cercetării stilului operelor literare că atunci cînd un scriitor vrea să pună într-o lumină mai puternică anumite pasaje din opera sa, înlocuiește epitetul printr-o metaforă. La Sadoveanu, această tendință pare a fi una dintre cele mai caracteristice. Cîteva exemple ne permit să vedem cum se manifestă această particularitate:

...[omul] cel bărbos, 78.	Cel cu *barbă de arici*, 62.
...altul bărbos și cărunt, 78.	...altul c-o *barbă de arici* cărunt, 62.

Constatăm deci o înlocuire constantă a epitetelor de pe lîngă un substantiv ca *barbă*. Același lucru se poate observa cu privire la alte substantive însoțite de numeroase epitete (cf., de exemplu, substantivul *apă)*.

Alte cazuri prezintă un interes deosebit fiindcă nu mai avem a face cu o simplă înlocuire a unui epitet printr-o metaforă ci, în același timp, sîntem în fața unei îmbinări de procedee stilistice. De fiecare dată reținem însă apariția metaforei. Este interesant de observat că introducerea metaforei este însoțită uneori de înlocuirea acțiunii cu urmările ei:

...începeau să sufle spre țărmurile noastre nouri, 147.	...balaurii de la marginea pămîntului suflau asupra țărmului nostru *amenințare*, 101.
...adunam în săculețe ochene, plătici și costrași, 86.	...adunau în săculețe, *bună dobîndă*, 66.

★

Ceea ce te izbește cînd străbați lista pasajelor schimbate, spicuite din « Nada Florilor », nu este numai faptul că ele sînt variate, ci și situația că de multe

BDD-A10292 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:55:22 UTC)

ori există un raport de dependență, în sensul că schimbarea ideii duce la înlocuirea sau adăugarea unui cuvînt și aceasta, la rîndul ei, determină și înlocuirea altora. Să cercetăm, de pildă, cunoscutul pasaj în care este descrisă venirea ploii în baltă:

Într-adevăr, în arșița neclintită a după-amiezii, sporea înăbușeala. Din miază-zi creșteau nouri, dezvoltîndu-se spre înălțimea cerului. Un vîntișor iute fîlfîi în pămătufurile trestiilor; — trecu. Baltă și stufării rămaseră iar neclintite. Soarele se stînse, balta se întunecă și se zimțui de crețuri fine. În umbra care căzuse deodată peste strălucirea zilei, se întinse o liniște mare. Și se auzi în depărtare sunînd ploaia, sau vîntul, sau un șuvoi de apă, 100.

Într-adevăr, văzduhul neclintit al amiezii ne cocea ca în cuptor. Din miază-zi creșteau nouri, dezvoltîndu-se spre cupola cerului. Un vîntișor iute fîlfîi în pămătufurile trestiilor; luciul s-a umbrit și s-a zimțuit. În liniștea mare a cuprinsurilor, s-a auzit în depărtare sunînd ploaia, 73.

Schimbarea pornește de la conținut. Scriitorul deplasează momentul povestirii. În «Împărăția apelor», ploaia vine după amiaza cînd «sporea înăbușeala», iar în «Nada Florilor», totul se petrece, chiar la amiază. În noul moment al zilei, era necesar să se înlocuiască *sporea înăbușeala* (la amiază înăbușeala atinge maximum) cu *ne cocea ca în cuptor*. Înlocuirea are și avantajul că introduce o imagine. Dar, la rîndul ei, existența lui *cocea* atrage eliminarea unor propoziții *(Soarele se stînse, balta se întunecă și se zimțui de crețuri fine. În umbra care căzuse deodată peste strălucirea zilei, se întinse o liniște mare)*. Balta *s-a umbrit* doar puțin din pricina vîntișorului iute care a trecut și a lăsat urme.

Raportul de dependență se poate observa și atunci cînd nu avem o schimbare a ideii fundamentale, ci numai o subliniere a unei nuanțe. Astfel, înlocuirea lui *mînă* prin *gheară* în pasajul *cu mîinile-i negre și uscate* (IA, 148) atrage eliminarea epitetului *uscat* care nu mai avea valoare în îmbinarea cu un cuvînt cu *gheară* (gheara implică uscăciune) [1].

★

[1] Această concentrare a expresiei poate fi întîlnită și în alte cazuri. De fiecare dată, scriitorul păstrează doar esențialul. Întîlnim astfel, adesea, înlocuirea verbului de declarație cu un verb exprimînd gestul care însoțește exprimarea:

— Aceia-s temelia bălții... *îmi zise zîmbind* din stînga mea sexul frumos al coloniei, 89.

— Acuma soarele-i sus, *mi-a zîmbit* sexul frumos al insulei, 67.

— Spînu-*l privi cu zîmbet palid*, 151.

— Spînu *îi zîmbi palid*, 103.

BDD-A10292 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:55:22 UTC)

Am încecat să arătăm, pe baza comparării a două lucrări, cum au evoluat anumite particularități ale stilului maestrului Sadoveanu. Am constatat astfel că schimbarea ideilor despre artă ale scriitorului se oglindește uneori și în stil. În același timp, am observat cum unele particularități stilistice ca preciziunea [1] sau claritatea, apărute încă în opera de început a scriitorului, sînt dezvoltate în « Nada Florilor ».

[1] Într-un articol, publicat în « Scrisul bănățean », nr. 1, 1955, p. 176, Gh. Bulgăr ajunge la concluzia contrară și anume că la Sadoveanu există o tendință spre precizare. Cele afirmate de Gh. Bulgăr, ținem să menționăm acest lucru, se manifestă numai atunci cînd avem a face cu pasaje în care abundă descrierea. În capitolele în care scriitorul se ocupă mai mult de analiza personajelor, se observă tendința semnalată de noi mai sus.

BDD-A10292 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:55:22 UTC)